

ეთერ თოფჩიშვილი
გრიგოლ რობაქიძის სახელობის
უნივერსიტეტის დოქტორანტი

DOI: <https://doi.org/10.52340/zssulaw.2023.01.04>

სარჩელის ინსტიტუტის როლი და მნიშვნელობა სამოქალაქო პროცესში

აბსტრაქტი

სტატიის თემაა ისეთი მნიშვნელოვანი ინსტიტუტი, როგორც არის სარჩელი სამოქალაქო პროცესში. სასამართლო საქმის წარმოებას თავისი ინიციატივით ვერ დაიწყებს, ამისათვის საჭიროა დაინტერესებულმა პირმა სასამართლოში წარადგინოს სარჩელი ან განცხადება, რომლითაც თავად განსაზღვრავს დავის საგანს. ამრიგად, დისპოზიციურობის პრინციპი გულისხმობს პირის უფლებას, თავად მიიღოს გადაწყვეტილება სარჩელის (განცხადების) შეტანის თაობაზე. თანამედროვე საზოგადოებაში სარჩელი უფლებისა და კანონიერი ინტერესის დაცვის საშუალებას იძლევა. სტატიაში განხილულია ისეთი მნიშვნელოვანი საკითხები როგორც არის სარჩელის არსი; ცნება; ელემენტები; სახეები; აღიარებითი, მიკუთვნებითი, გარდაქმნითი სარჩელები; სარჩელის უფლება; დისპოზიციურობის პრინციპი, მტკიცების ტვირთი, სარჩელის ცნობა, მორიგება.

სამიუბო სიტყვები: სამოქალაქო პროცესი, სარჩელი

შესავალი

თანამედროვე საზოგადოებაში სარჩელი უფლებისა და კანონიერი ინტერესის დაცვის საშუალებას იძლევა. საქართველოს კონსტიტუციის 31-ე მუხლის შესაბამისად, „ყოველ ადამიანს აქვს უფლება მიმართოს სასამართლოს თავის უფლებათა და თავისუფლებათა დასაცავად.“

დროთა განმავლობაში ყალიბდებოდა და იცვლებოდა სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობა. სარჩელის განმარტებას “დიგესტიებში” ვხვდებით. “Nihil qliud est action quam ius, quod sibi debcatur,iudicio persequendi” „სარჩელი სხვა არაფერია, თუ არა პირის უფლება, მოთხოვნა განახორციელოს და დაიცვას სასამართლო წესით. სარჩელი (აქციო) კლასიკურ რომაულ სამართალში განიმარტებოდა, როგორც საშუალება სასამართლო პროცესის

მეშვეობით მიაღწიო ისეთ გადაწყვეტილებას, რომელიც მოსარჩელის ინტერესებს შეესაბამებოდა.

საქართველოს კონსტიტუციით აღიარებული და გარანტირებულია პირის დარღვეული ან სადავოდ გამხდარი უფლების სასამართლო წესით დაცვა, რასაც ემსახურება ისეთი საპროცესო სამართლის ინსტიტუტი, როგორცაა სარჩელი.

1. სარჩელის არსი

უფლება - ესაა კანონით გათვალისწინებული შესაძლებელი (დასაშვები) ქცევის ზომა. ეს იმას ნიშნავს, რომ პირს, რომელსაც აქვს ესა თუ ის უფლება, შეუძლია გამოიყენოს ეს უფლება, ისარგებლოს ამ უფლებით, მაგრამ შეუძლია არ გამოიყენოს იგი. სამოქალაქო უფლების არსი ის არის, რომ ეს უფლება მისი მფლობელის სრულ განკარგულებაშია.¹

სასამართლო არსებობს იმისთვის, რომ დაიცვას ფიზიკური ან იურიდიული პირის დარღვეული თუ სადაოდ გამხდარი უფლება და კანონით გათვალისწინებული ინტერესი. სასამართლო თავისი ინიციატივით ვერ დაიწყებს საქმის წარმოებას, შესაბამისად იმისათვის რომ სასამართლომ დაიწყოს საქმის წარმოება და შეუდგეს საქმის განხილვას საჭიროა პირმა მიმართოს უფლების დაცვის მოთხოვნით. პირს რომელსაც სურს მეორე პირისგან რაიმეს მიკუთვნება ან მისგან რაიმე ქმედების შესრულება, ან ასეთი ქმედებისგან თავის შეკავება, უფლების თუ სამართლებრივი ურთიერთობის არსებობა-არარსებობის დადგენა ან ასეთი ურთიერთობის შეცვლა-გარდაქმნა, მან სასამართლოს უნდა მიმართოს სარჩელით ²

ამგვარად, სარჩელი წარმოადგენს სასამართლოში შეტანილ განცხადებას სადაო საკითხთან დაკავშირებით, იგი უფლებისა და კანონიერი ინტერესის დაცვის საშუალებას იძლევა. საქართველოს კონსტიტუციის 31-ე მუხლის შესაბამისად, ყოველ ადამიანს აქვს უფლება მიმართოს სასამართლოს თავის უფლებათა და თავისუფლებათა დასაცავად.

სამართლიან სასამართლოზე ფუნდამენტური უფლების ხელმისაწვდომობის ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილი საქმის გონივრულ ვადაში განხილვის უფლება და გადაწყვეტილების აღსრულების უფლებაა.³

სამოქალაქო პროცესის, ანუ სამოქალაქო სამართალწარმოების მიზანი და ამოცანები განისაზღვრება საერთო მართლმსაჯულების მიზნითა და ამოცანებით. საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის მე-2 მუხლში მითითებულია, რომ „ყოველი პირისათვის უზრუნველყოფილია უფლების სასამართლო წესით დაცვა. საქმის განხილვას სასამართლო

¹ ლილუაშვილი თ. ლილუაშვილი გ. ხრუსტალი ვ. ძლიერიშვილი ზ. 2014. სამოქალაქო საპროცესო სამართალი, პირველი ნაწილი, თბილისი: სამართალი, გვ. 80

² ლილუაშვილი თ. 2005. სამოქალაქო საპროცესო სამართალი, II გამოცემა, თბილისი, გვ. 270.

³ საქმის გონივრულ ვადებში განხილვის უფლების დარღვევისათვის ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს 2005 წლის 27 სექტემბრის გადაწყვეტილება No2507/03 შპს „ამატ.ჯი“ და მეზალიშვილის საქართველოს წინააღმდეგ.

შეუდგება იმ პირის განცხადებით, რომელიც მიმართავს მას თავისი უფლების ან კანონით გათვალისწინებული ინტერესების დასაცავად. სასამართლო მოწოდებულია, ყველა ზომით დაიცვას მოქალაქეთა და ორგანიზაციათა უფლებები და ინტერესები. სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის იმავე, მეორე მუხლის მეორე ნაწილში, ნათქვამია: „განცხადების მიღებასა და საქმის განხილვაზე უარის თქმა სასამართლოს შეუძლია მხოლოდ ამ კოდექსით დადგენილი საფუძვლებითა და წესით“. სასამართლოში საქმეთა დროულად და სწორად გადაწყვეტა თავისთავად უწყობს ხელს კანონიერების განმტკიცებას.⁴

სამოქალაქო სამართალწარმოების მთავარი ამოცანა არის კერძო სამართლებრივი ურთიერთობების საფუძველზე წარმოშობილი სადავო ან დარღვეული უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების დაცვა სამართლიანად და დროული განხილვა-გადაწყვეტის გზით. საქმის „სწორი“ განხილვა და გადაწყვეტა გულისხმობს, რომ სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილებები სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობის სრული დაცვით უნდა იქნას მიღებული. დროულად განხილვა და გადაწყვეტილების გამოტანა კი გულისხმობს საპროცესო კანონმდებლობით დადგენილი ვადების დაცვას. „სწორი“ და დროული სასამართლო განხილვა გულისხმობს - გონივრული ბალანსის დაცვას სასამართლო განხილვასა და პროცესში ჭეშმარიტების დადგენას შორის, რომლის შედეგიცაა საბოლოო გადაწყვეტილების მიღება და მხარეთა შორის საბოლოოდ დავის დასრულება.⁵

სამოქალაქო პროცესი არ მთავრდება მხოლოდ სასამართლოს გადაწყვეტილების გამოტანით და სააღსრულებო ფურცლის გაცემით, მისი იძულებითი აღსრულების მიზნით. ევროპის სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილებაში იქნა მითითებული, რომ „სასამართლო გადაწყვეტილების სწორი და დროული აღსრულება უნდა ჩაითვალოს „სასამართლოს“ ძირითადი არსის განუყოფელ ნაწილად, წინააღმდეგ შემთხვევაში, სამართალი იქნება სასამართლოსთვის ილუზია“.⁶

სასარჩელო წარმოების აღძვრის სამართლებრივი საშუალება სარჩელია. სარჩელი დარღვეული თუ სადავო უფლების დაცვის უმნიშვნელოვანესი საპროცესო საშუალებაა, ხოლო იმ ფორმას, რომლის მეშვეობითაც ხორციელდება ამ უფლების დაცვა, სასარჩელო ფორმა ეწოდება.⁷

სასარჩელო წარმოების მიზანია კანონით გათვალისწინებული საშუალებებით უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების დაცვა. იმისათვის, რომ სამართლებრივი დავა სამოქალაქო სასარჩელო წესით განხილვის საგანი გახდეს, აუცილებელია, რომ მოდავე მხარეები ერთმანეთთან სამართლებრივად თანასწორ ურთიერთობაში იმყოფებოდნენ. ასეთი ურთიერთობები კი დამახასიათებელია კერძო სამართალს მიკუთნებული დარგებისათვის.

⁴ კობახიძე ა. 2003 სამოქალაქო საპროცესო სამართალი, თბილისი: საქართველოს მაცნე, გვ.19-20.

⁵ Крусс И. А. 2013. Комментарий к гражданскому процессуальному кодексу Российской Федерации (постатейный), общей редактор Л.В. Тумановой, Проспект, Москва, гв. 14.

⁶ <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-58020%22%5D%7D> ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს 1997 წლის 19 მარტის გადაწყვეტილებაში N18357/91 ჰორნსბი საბერძნეთის წინააღმდეგ, §40.

⁷ ქურდაძე შ. ხუნაშვილი ნ. 2012. საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო სამართალი, თბილისი, გვ. 294.

ამრიგად, სასარჩელო სამართალწარმოების წესით განიხილება კერძო-სამართლებრივი ხასიათის დავები.⁸

2. სარჩელის ცნება

სარჩელის სამოქალაქო საპროცესო სამართალში განიხილება როგორც ერთ-ერთი ძირითადი ინსტიტუტი, კანონით გათვალისწინებული უფლებების განხორციელება იქნება შეუძლებელი, თუკი არ იქნება ნაკისრი ვალდებულებების შესრულების უზრუნველსაყოფად სახელმწიფო იძულების მექანიზმები.⁹

საქართველოს მოქმედი სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობა არ განსაზღვრავს „სარჩელის“ ცნებას, თუმცა სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის მესამე მუხლში განმარტებულია რომ, მხარეები იწყებენ საქმის წარმოებას სასამართლოში, ამ კოდექსში ჩამოყალიბებული წესების შესაბამისად, სარჩელის ან განცხადების შეტანის გზით. ისინი განსაზღვრავენ დავის საგანს და თვითონვე იღებენ გადაწყვეტილებას სარჩელის (განცხადების) შეტანის შესახებ. მხარეებს შეუძლიათ საქმის წარმოება მორიგებით დაამთავრონ. მოსარჩელეს შეუძლია უარი თქვას სარჩელზე, ხოლო მოპასუხეს – ცნოს სარჩელი. შესაბამისად სასამართლო თავად ვერ დაიწყებს საქმის წარმოებას და ეს სრულიდან დამოკიდებულია დაინტერესებულ მხარეზე, რომელიც აღნიშნულ უფლებას ახორციელებს სასამართლოში სარჩელის შეტანის გზით.

სარჩელის ცნებასთან აზრთა სხვადასხვაობის მიუხედავად, უნდა აღინიშნოს, რომ სარჩელის არსებობს იქ სადაც სასარჩელო წარმოებაა. სარჩელის წარდგენა სასარჩელო წარმოების აღძვრის საფუძველია. სამოქალაქო საქმის წარმოებას სასამართლო შეუდგება დაინტერესებული პირის მიერ შეტანილი სასარჩელო განცხადების საფუძველზე. სამოქალაქო უფლებათა დაცვა კი სასამართლოს მიერ უფლების დაცვის სხვადასხვა საშუალებით ხორციელდება.¹⁰

თუ რაში მდგომარეობს დაინტერესებული პირის მიერ სასამართლოში შეტანილი სარჩელის (მოთხოვნის) არსი, ეს ჩამოყალიბებულია სასარჩელო განცხადებაში.

ქართულ იურიდიულ ლიტერატურაში ფართოდაა გავრცელებული შეხედულება, რომლის მიხედვით ერთმანეთისაგან უნდა განვასხვავოთ სარჩელი საპროცესო სამართლებრივი თვალსაზრისით და სარჩელი მატერიალურ-სამართლებრივი თვალსაზრისით. ამ შეხედულების საპირისპიროდ გამოითქვა მოსაზრება იმის შესახებ, რომ სარჩელი ერთიანი ცნებაა და მას მხოლოდ ორი მხარე აქვს - საპროცესო სამართლებრივი - ე. ი. სასამართლოსადმი მიმართვა შუამდგომლობით, რათა მან დაიცვას სადავო უფლება და მატერიალურ-

⁸ მაია ცქიტიშვილი სადისერტაციო ნაშრომი „სარჩელი სამოქალაქო პროცესში“, გვ. 21.

⁹ Rosenberg L. Schwab K. 2002. Gottwald P. Zöller R. Vollkommer G. Zivilprozessordnung, გვ. 49.

¹⁰ შალვა ქურადაძე და ნინო ხუნაშვილი საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო სამართალი (მერიდიანი გამომცემლობა. თბილისი 2015), გვ. 344.

სამართლებრივი - ანუ მოსარჩელის მატერიალურ-სამართლებრივი მოთხოვნა მოპასუხისადმი.საპროცესო ნორმების კომენტარებისას ავტორები არ ეთანხმებიან ზემოაღნიშნულ მოსაზრებას და განმარტავენ, რომ დასახელებული შეხედულებები ერთმანეთს არ ეწინააღმდეგება და უფრო მეტიც, ერთსაც და მეორესაც სარჩელის საპროცესო სამართლებრივი მხარე და მატერიალურ-სამართლებრივი მხარე აბსოლუტურად ერთნაირად ესმით. ამასთანავე, ის, რასაც უწოდებენ სარჩელს მატერიალურ- სამართლებრივი თვალსაზრისით (სადავო სამართლებრივი მოთხოვნა მოპასუხისადმი) მთლიანად ემთხვევა სარჩელის ერთ-ერთ ელემენტს, რომელსაც სარჩელის საგანი ეწოდება. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მართალია, სარჩელი საპროცესო სამართლის ინსტიტუტია, მაგრამ იგი არ არსებობს იმ უფლებაზე მითითების გარეშე, რომლის დაცვასაც მოსარჩელე მოითხოვს, ე.ი. მოპასუხისადმი წაყენებული მოთხოვნის გარეშე. სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობის ანალიზის საფუძველზე კი, სარჩელის კლასიფიცირება შესაძლებელია მიკუთვნებითი ანუ აღსრულებითი სარჩელების, გარდაქმნითი და აღიარებითი ანუ დადგენითი სარჩელების სახით.¹¹

სარჩელი არის საპროცესო კანონით დადგენილი წესით სასამართლოში განსახილველად და გადასაწყვეტად წარმოდგენილი ერთი პირის მატერიალურ-სამართლებრივი მოთხოვნა მეორესადმი, რომელიც გამომდინარეობს სადაო მატერიალურ-სამართლებრივი ერთობლიობიდან და ეფუძნება იურიდიულ ფაქტებს. ¹²

3. სარჩელის ელემენტები

სარჩელი ელემენტები არის სარჩელის შემადგენელი ნაწილი, სწორედ იგი განსაზღვრავს სარჩელის სამართლებრივ ბუნებას და ახდენს მის ინდივიუალუზიაციას ერთმანეთისგან. იურიდიულ დოქტრინაში სარჩელის ელემენტების შესახებ მრავალი მოსაზრებაა გამოთქმული.

ქართულ დოქტრინაში გავრცელებული აზრის მიხედვით, სარჩელის შედგება ორი ელემენტისგან ესენია: სარჩელის საგანი და სარჩელის საფუძველი.¹³ სწორედ ელემენტების საშუალებით არის შესაძლებელი სარჩელის ინდივიდუალიზაცია, სწორედ სარჩელის ელემენტების სწორად გარკვევის საფუძველზე მოხდება ერთმანეთისგან მათი გამოიჯვნა, ხომ არ არის აღძრული იგივე სარჩელი, რომელიც ადრე იყო განხილული. სასამართლო ვალდებულია განიხილოს სარჩელი იმ მოთხოვნის ფარგლებში, რომელიც ჩამოყალიბებულია სარჩელში და იმ ფაქტების მიმართ რომელიც საფუძველად დაუდო თავის მოთხოვნას მოსარჩელემ.¹³

სარჩელის საგანი - საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 178-ე მუხლში მითითებულია, რომ სარჩელში უნდა აღინიშნოს დავის საგანთან ერთად მოსარჩელის

¹¹ ხრუსტალი ვ., ლილუაშვილი თ., სამოქალაქო საპროცესო სამართალი, კომენტარი, 2007, გვ. 271.

¹² შალვა ქურადაძე და ნინო ხუნაშვილი საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო სამართალი (მერიდიანი გამომცემლობა. თბილი 2015), გვ. 346.

¹³ ლილუაშვილი თ. 2005.სამოქალაქო საპროცესო სამართალი, II გამოცემა, თბილისი, გვ. 272.

მოთხოვნა. სარჩელის საგანია სარჩელის მოთხოვნის შინაარსი და არა ამ მოთხოვნის მატერიალური ობიექტი. თუ მაგალითად, მოსარჩელე მოპასუხისგან მოითხოვს სესხად აღებული ვალის დაბრუნებას, სარჩელის საგანი იქნება არა ამ მოთხოვნათა მატერიალური ობიექტი, მაგალითად ფული, არამედ ვალის დაბრუნება.¹⁴

სარჩელის საფუძველი - სარჩელის მეორე ელემენტად საგანთან ერთად მიიჩნევა საფუძველი. სარჩელის საფუძვლის ქვეშ გულისხმობენ იმ ფაქტებს რომლებიც ასაბუთებენ უფლებისა და კანონიერი ინტერესების დაცვის მოთხოვნას.¹⁵

საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსისი 178-ე მუხლის პირველი ნაწილის თ) პუნქტის თანახმად სარჩელში უნდა აღინიშნოს სამართლებრივი საფუძველები, რომლებზედაც მოსარჩელე ამყარებს თავის მოთხოვნებს; ხოლო ამავე კოდექსის 102 მუხლის პირველი ნაწილის თითოეულმა მხარემ უნდა დაამტკიცოს გარემოებანი, რომლებზედაც იგი ამყარებს თავის მოთხოვნებსა და შესაგებელს.“ მოსარჩელის მოთხოვნა უნდა დასაბუთდეს იურიდიული ფაქტებით, ეს ისეთი ფაქტებია, რომელსაც სამართლის ნორმა უკავშირებს გარკვეულ შედეგს, ისეთ შედეგს რისი დადგომაც სურს მოსარჩელეს.¹⁶

4. სარჩელის უფლება

სარჩელის უფლება გულისხმობს ორ, ერთმანეთთან განუყოფლად დაკავშირებულ უფლებამოსილებას, საპროცესო (სასარჩელო აღძვრის ანუ სასამართლოსადმი მიმართვის უფლება) და მატერიალურ-სამართლებრივ მხარეს (სარჩელის დაკმაყოფილების უფლება).

სარჩელის აღძვრის უფლება მოსარჩელის დამოუკიდებელი უფლებაა. ეს ნიშნავს რომ სარჩელის აღძვრის უფლება არ არის დამოკიდებული იმაზე, აქვს თუ არა მოსარჩელეს სარჩელის დაკმაყოფილების უფლება. ეს მხოლოდ საქმის განხილვის შედეგად შეიძლება გამოირკვეს. დარღვეული ან სადავო უფლების სასამართლო წესით დაცვა სწორედ სარჩელის უფლების გამოყენებით ხორციელდება. სარჩელის უფლება გულისხმობს სასარჩელო ფორმით დაცვის შესაძლებლობას.¹⁷

უნდა აღნიშნოს, რომ სარჩელის აღძვრის უფლება დაკავშირებულია სარჩელის აღძვრის უფლებებების წინაპირობებთან. ხოლო სარჩელის უფლების განხორციელება კი დაინტერესებული პირის ნებაზეა დამოკიდებული.¹⁸

5. სარჩელის სახეები

¹⁴ იქვე, გვ. 273

¹⁵ Die dogmatische Bedeutung des richterlichen Schuldnerschutzes in der Zwangsvollstreckung. Diss. Heidelberg, გვ. 17-133.

¹⁶ ლილუაშვილი თ., სამოქალაქო საპროცესო სამართლის კომენტარი, გამომცემლობა „მეცნიერება“, თბილისი, 1992, გვ. 275.

¹⁷ ქურდაძე შ. ხუნაშვილი ნ. 2012. საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო სამართალი, თბილისი, გვ. 360.

¹⁸ დоровалский А., бова .С.А., Основны проблемы исковой фмрой ашзиты права. М., 1979, გვ. 94.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის განმარტებით, სარჩელის ძირითად სახეებად შემდეგი სარჩელები გვევლინება: მიკუთვნებითი სარჩელები, გარდაქმნითი სარჩელები, აღიარებითი სარჩელები.

აღიარებითი სარჩელი - აღიარებითი სარჩელის ცნება მოცემულია საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 180-ე მუხლში, რომლის შესაბამისადაც: „აღიარებითი სარჩელი შეიძლება აღიძრას უფლებისა და სამართლებრივი ურთიერთობების არსებობა- არარსებობის დადგენის, დოკუმენტების ნამდვილობის აღიარების ან დოკუმენტების სიყალბის დადგენის შესახებ, თუ მოსარჩელეს აქვს ამის იურიდიული ინტერესი.

მიკუთვნებითი სარჩელი - სასამართლო პრაქტიკაში მიკუთვნებითი სარჩელი საკმაოდ გავრცელებულია, მას აღიარებითი სარჩელისაგან განსხვავებით უფრო რთული საგანი გააჩნია, რადგან მიკუთვნებით სარჩელით მოსარჩელე მხარე არა მხოლოდ სადავო მატერიალური უფლების არსებობის ფაქტის აღიარებას მოითხოვს, არამედ მას სურს, რომ მოპასუხემ შეასრულოს მისთვის სასურველი მოქმედება ან თავი შეიკავოს მოქმედების შესრულებისაგან.¹⁹

აღიარებითი სარჩელების მიზანი უფლების სადავოობის აღმოფხვრაა და არა სუბიექტური უფლების მიკუთვნების სურვილი.²⁰

გარდაქმნითი სარჩელები - გარდაქმნითი სარჩელები არის ისეთი სარჩელები, რომლებიც ცვლიან ან წყვეტენ სამართალურთიერთობებს სასამართლო გადაწყვეტილების მეშვეობით და განახორციელებენ მოსარჩელის კანონიერი და საფუძვლიანი ცვლილებების მოთხოვნის უფლებამოსილებას. ზოგიერთი პროცესუალისტი თვლის, რომ გარდაქმნითი სარჩელი არ არის სარჩელის დამოუკიდებელი სახე. ეს თემა საკმაოდ საკამათოა იურიდიულ ლიტერატურაში.

მეცნიერთა ნაწილი მიიჩნევს, რომ გარდაქმნითი სარჩელები, სარჩელის განსხვავებულ ფორმად არ უნდა ჩაითვალოს, რადგან გარდაქმნითი სარჩელები, იგივე აღიარებითი სარჩელებია.²¹ გარდაქმნითი სარჩელის შესახებ ზემოთ განხილულ მოსაზრებას ეთანხმება მეცნიერთა ნაწილი, თუმცა არ ეთანხმებიან იმაში, რომ სასამართლოს მიერ გამოტანილ გადაწყვეტილებას არ აქვს იურიდიული ფაქტის მნიშვნელობა. კანონის შესაბამისად

¹⁹ პრაქტიკული რეკომენდაციები სამოქალაქო საპროცესო სამართლის საკითხებზე საერთო სასამართლოების მოსამართლეთათვის, 2010 წ., უზენაესი სასამართლოს გამოცემა, გვ. 33.

²⁰ ქურდაძე შ., „სამოქალაქო საქმეთა განხილვა პირველი ინსტანციის სასამართლოში“, თბილისი, 2016, გვ. 479.

²¹ ლილუაშვილი თ., სამოქალაქო საპროცესო სამართლის კომენტარი, გამომცემლობა „მეცნიერება“, თბილისი, 1992, გვ. 236.

გარდაქმნილია სარჩელები, რომლებიც მიმართულია არსებული სამართალურთიერთობის შეცვლაზე და შეწყვეტაზე.²²

6. დისპოზიციურობის პრინციპი, მტკიცების ტვირთი, სარჩელის ცნობა, მორიგება

განვითარებული ქვეყნების სამართალში კეთილსინდისიერების პრინციპი წარმოადგენს მთელი სამოქალაქო ბრუნვის პრინციპს. ქართულ სამოქალაქო სამართალში იმავე მიზანს ემსახურება კეთილსინდისიერების ფასეულობის შემოღება.²³

სამოქალაქო საპროცესო სამართალში დისპოზიციურობის პრინციპის მოქმედება ვლინდება არა მხოლოდ პროცესის დაწყების დროს, არამედ მის დასრულებამდე.²⁴

მოსარჩელის მიერ სარჩელზე უარის თქმა ნიშნავს იმას, რომ მოსარჩელე უარს ამბობს არა მხოლოდ თავის მატერიალურ-სამართლებრივ მოთხოვნაზე მოპასუხისადმი, არამედ თავისი მოთხოვნების დაცვის საპროცესო საშუალებების გამოყენებაზეც (პროცესის გაგრძელებაზეც). ამრიგად, სარჩელზე უარის თქმა - ესაა მატერიალურ-სამართლებრივი უფლების განკარგვის აქტი საპროცესო სამართლებრივი შედეგით.²⁵

სარჩელის ცნობა წარმოადგენს პროცესის მონაწილე მხარის შესაძლებლობას, თავისი უფლების ფარგლებში დაასრულოს დავა მოწინააღმდეგე მხარესთან სასამართლო განხილვის გარეშე მასთან მორიგებისა თუ სასარჩელო მოთხოვნაზე დათანხმების გზით. ამ შემთხვევაში უფლება-ვალდებულებათა განსაზღვრა ხდება მხოლოდ მხარეთა ნებისა და უფლებების ფარგლებში.²⁶

მორიგების დროს, როგორც წესი, უფრო მეტად, ვიდრე გადაწყვეტილების გამოტანისას, შესაძლებელია, ყურადღება გამახვილდეს იმ შეხედულებებზე, რომლებიც პროცესის ფარგლებს სცილდება. უპირველეს ყოვლისა, აქ იგულისხმება მხარეთა ეკონომიკური ურთიერთობები, რასაც, შესაძლოა, მხარეებმა ანგარიში გაუწიონ მოთხოვნის დათმობის, განვადებით გადახდის თაობაზე შეთანხმების და პროცენტების შესახებ შეთანხმების გზით. ასევე ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ მნიშვნელოვანი მოსაზრებები შეეხება ხარჯების შემცირებას, რაც შესაძლებელია იმ მტკიცებულებათა შეგროვებისათვის თავის არიდების გზით, რომლებიც ხშირად დიდ ხარჯებს წარმოშობენ.²⁷

²² Добровольский А.А.; Иваново С. А.1979.Основные проблемы исковой формы защиты права.Москва.Издю-во Моск ун-та, გვ. 94.

²³ ზომიე ბ. 2001.საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი. თბილისი: სამართალი, გვ. 269.

²⁴ Weber K. Verlag C.H 1605.Creifelds Rechtswörterbuch, 16.neu bearbeitete Auflage, 2000.Beck, München, გვ. 65.

²⁵ ლილუაშვილი თ. ლილუაშვილი გ. ხრუსტალი ვ. ძლიერიშვილი ზ. 2014. სამოქალაქო საპროცესო სამართალი, პირველი ნაწილი, თბილისი: სამართალი, გვ. 85.

²⁶ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2012 წლის 1 მარტის გადაწყვეტილება საქმეზე №ას-1838-1811-2011.

²⁷ საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი, მუხლი 37.

სარჩელის უზრუნველყოფა განიმარტება, როგორც სასამართლოს მიერ კანონით გათვალისწინებული ზომის (მექანიზმის) გამოყენება, რომელიც გამოიხატება გარკვეული პროცესუალური მოქმედების შესრულებაში და რომლის მიზანია შემდგომში მიღებული გადაწყვეტილების შესრულების გარანტია.²⁸

სარჩელის უზრუნველყოფით უზრუნველყოფილია და დაცულია მოსარჩელის ინტერესები, ხოლო ზიანის ანაზღაურებით უზრუნველყოფილია მოპასუხის ინტერესების დაცვა.²⁹

დასკვნა

დაინტერესებული პირი იურიდიული ინტერესის არსებობისას, რომ სწორედ სასამართლოს გადაწყვეტილებით მოხდეს მისი დარღვეული თუ სადაოდ გამხდარი უფლების დაცვა სარჩელით მიმართავს სასამართლოს. ნებისმიერ ადამიანს, განურჩევლად სქესისა, ეროვნების, მოქალაქეობისა და რასისა, უფლება აქვს, საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი უწყებრივი ქვემდებარეობისა და განსჯადობის წესების დაცვით მიმართოს სასამართლოს და სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის მე-3 მუხლით გათვალისწინებული დისპოზიციურობის პრინციპის დაცვით, სარჩელის ან განცხადების შეტანის გზით დაიწყოს საქმის წარმოება სასამართლოში, თავად განსაზღვროს დავის საგანი, ჩამოაყალიბოს მოთხოვნები და დამოუკიდებლად გადაწყვიტოს, თუ რა მტკიცებულებებით დაასაბუთოს ამა თუ იმ გარემოების არსებობა (სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 102-ე მუხლი).

შესაბამისად, ზემოაღნიშნული მსჯელობის ანალიზის საფუძველზე შეიძლება იმის თქმა, რომ სარჩელი ნამდვილად წარმოადგენს მხარეთა უფლების დაცვის ეფექტურ და ძალზედ მნიშვნელოვან საშუალებას.

²⁸ კობახიძე ა. 2003 სამოქალაქო საპროცესო სამართალი, თბილისი: საქართველოს მაცნე, გვ. 300.

²⁹ ლილუაშვილი თ. 2005. სამოქალაქო საპროცესო სამართალი, II გამოცემა, თბილისი, გვ. 220

